

*Н. І. Бардак*

**Хронотоп  
як опосередкований вияв характерної психопатології  
(за драмою «Блакитна троянда» Лесі Українки)**

Драматургія Лесі Українки завжди привертала увагу критиків і літературознавців, які аналізували її найрізноманітніші змістові й формотвірні елементи. Однак, як це не парадоксально, драматична спадщина мисткині вивчена нерівномірно, оскільки п'єса «Блакитна троянда» переважно розглядалася або як факт її творчої біографії, або крізь призму проблемно-тематичної площини чи образної системи, що й зумовило звернення до цього твору й визначило актуальність заявленого аспекту його дослідження.

Хронотоп у драмі несе неабияке смислове навантаження, є засобом психологічного розкриття персонажів, опосередковано виражає авторську присутність у тексті, оскільки є ніби видимим, розгортається перед глядачем/читачем, руйнуючи вимірні межі. Локалізація ж місця драматичної дії та конденсація художнього часу в «Блакитній троянді» Лесі Українки уможливорює, в тому числі, психологічний аналіз зображеного.

У тексті немає жодної згадки про так званий широкий топос, відмова від якого вмотивована завданнями, що їх прагне розв'язати авторка: продемонструвати складність, насамперед, внутрішніх переживань своїх героїв, конфлікт, що лише частково виходить на зовнішньоподієвий рівень, будучи боротьбою суперечливих ідей та бажань різних іпостасей внутрішнього «Я» героїв. Тому на першому плані в драмі проблеми психологічні та морально-етичні (формування нової моралі гедоністичного життя заради себе), з проєкцією на філософську площину (від відповідальності за свої вчинки до проблеми діалектики життя й смерті), проблеми «маленької» людини, яка заявляє про своє «Я». А отже, й простір дії драми звужується до показу мікросередовища, у якому формується особистість, у його зовнішньому (предметному) та внутрішньому (уявному) вимірах.

Дія драми не виходить за чітко окреслені межі: будинок Гошинських – літня дача – дім на курорті – готельний номер Ореста, розігрується в практично замкненому просторі, увага акцентується на психології героїв, що створюють свої, теж «замкнені», світи. Сюжетна лінія розгортається в замкненому локусі кімнати, що є моделлю обмеженого внутрішнього простору «Я» Гошинської, яка, як це не парадоксально, але свідомо вибудовує недоторканий, замкнений світ, керуючись виплеканими уявою ілюзіями, що породжують відчуття незахищеності, дисгармонії, невірноваженості, врешті – страх. Особливе смислове навантаження в драмі відіграє кольоровий фон дії з переважанням відтінку насиченої червоної барви з очевидним амбівалентним символо-психологічним наповненням. Двозначність у художньому тексті вирішується на користь посилення негативного концептуального наповнення кольору, не випадково й на початку авторка підкреслює його визначення за допомогою уточнюючого прикметника «темний», тобто різкий, насичений – «темно-червоний» (на противагу більш притаманним символіці сонця та тепла – рожевому, світло- чи яскраво червоному). Звідси й виникнення передчуття небезпеки, тривоги, асоціації з повільним застиганням крові, що набуває темного відтінку – поступове вмирання нездійсненої любові, що закінчується на смертному одрі.

Враховуючи специфіку драматичного мистецтва, зрозумілими є вимоги до темпоральної характеристики дії, що має врахову-

вати відповідність дії виконанню «зараз», у певний момент. Саме тому часова забарвленість сценічних актів вимірюється добовими характеристиками зі значними обмеженнями в можливостях показу видимих ретроспекцій чи прогнозувань, фіксації змінності та плинності хроносу. Подієвий часовий вимір «Блакитної троянди» становить своєрідний ланцюг з дещо трансформованою послідовністю його елементів: «вечір  $\Rightarrow$  ніч  $\Rightarrow$  ранок  $\Rightarrow$  день» (замість більш традиційного циклу «ранок  $\Rightarrow$  день  $\Rightarrow$  вечір  $\Rightarrow$  ніч»). Низка зустрічей та розмов Ореста й Любові розгортаються у вечірній час, період наближення ночі, відбиваючи складність внутрішніх вагань героїні, яка перебуває між двох опозицій: прагнення звичайного жіночого щастя та боязні його втратити, що межує зі страхом безумства. Як результат, реалізується та домінує саме цей символічний спектр, що співвідноситься й з християнським трактуванням ночі як часу небезпеки та спокус. Запрограмований ще в перших двох діях «нічний» сюжет, розгортаючись у решті дій при денному світлі, рухається за вже визначеною схемою. У стосунках з'являється певна ясність, разом з якою виразнішим стає розходження головних героїв, відштовхування їх «полюсів». У такий спосіб ще більше оприявнюється нестандартність зображеної ситуації: кохання, що «сходить» з появою нічного світила з відповідною емоційно-символічною зарядженістю, замість світлості й легкості, окриленості, що передбачає сама сутність цього поняття, втілюється в переживаннях та стражданнях героїв, химерних ілюзіях і фобіях.

Отже, часово-просторова організація «Блакитної троянди» є цілісним органічним утворенням, що окрім важливої сюжетно-змістової функції, дає можливість глибшої психологічної інтерпретації тексту. Адже хронотоп твору побудований таким чином, щоб максимально відтінити, віддзеркалити динаміку внутрішніх змін героїв. Замкненість фізична відповідає обмеженості поривань та бажань «Я» особистості, її суб'єктивних імпульсів та інстинктів. Проаналізовані хронотопи кімнати, зустрічі, розлуки, мають важливе смислове навантаження, том що є об'єднуючими, «вузловими» елементами драми. Звернення до їх дослідження дозволяє зробити висновок про свідоме несприйняття Гошинської себе в реальному світі, запрограмовану поведінку на поступове

відчуження від життя та небажання подолати прірву, що врешті й призведе до драматичної розв'язки.